

ACC. N:R. 4821

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Ellen Lundh-Andersson
Härad: Vimmerby Adress: Skarvågatan 13, Ystad
Socken: L:a Ivar Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1936 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Bäste fiskläge

Skriv endast på denna sida!

11 sid.
inkl. 3 fotogr.
1 brev.

Uptad den 16-3-1936.

Till
Tärlingsnämnden.

Härmed har jag nöjet överlämna manuskriptet "Böste fiskläge, men ber jag få påpeka, att sedan det blivit publicerat i Sydsvenska Dagbladet en gång (nota bene om det efter Tärlingen blir utgitt därfor) anses det såsom Lunds folkminnesarkivs egendom, dock med det förbehållet att copierat-ten inte får användas utan mitt medgivande

Med utmärkt höfaktning
Ellen Lundh-Andersson.

adr. Mariagatan 13,

Uptad.

Fiske och fisklägen.

Böste-fiskläge.Av
Ellen Lundh-Andersson.

Strax väster om den plats där Smyge huks fyr höjer lönnavita
hjässa mot skyn som en förpost mot havet, gör kusten en liten sväng inåt, och
där ligger det lilla lugna, idylliska fiskläget Böste, som ända till år 1919
sov sin törnrosasömn. Ingen visste vilka värden, som här funnos förborgade
förrän ett tyskt par upptäckte, att här var den ypperligaste platsen på flera
mils avstånd att ostörda kunna taga emot ett regn från luften, d.v.s. ett ju-
velregn. Fastän händelseförloppet inte artade sig i detalj så, som mottagarna
beräknat, blev emellertid Böste lands-ja rent av världsberömt. T.o.m. i ame-
rikanska tidningar nämndes dess namn i samband med juvelregnet. Fiskläget blev
i hast en vallfartsort för rättslärd och nyfikna, så att bösteborna "alri i sin
lövenes tid hade sitt så mied pent folk för".

Men tiden gick, och det blev glömt igen, sedan juvelhistorian mist sin
tjusning. Bösteborna yvdes emellertid inte över den uppmärksamhet deras sam-
hälle blivit föremål för. De satte sig inte att begrunda, utan gingo på i samma
spår som förut, tills en vacker sommardag några år senare ett par "pene harremän
i vidskyggiga konstnärshattar kommo vandrande ~~vägen~~ nedåt vägen med målar-
grejor och resväskor. Det var ett par kända malmökonstnärer, som voro ute på
upptäcktsfärd och funno sitt eldorado på Böste. De voro de första men blevo inga
lunda de sista. Därefter var Böste något att räkna med även inom konstnärsvärld-
den.

Där talas det gamla trohjärtade målet av "mannar och kvingor", och där
viska minnenas andar från garnhus och gärbäckar. Böste är förvisso ett av de
intressantaste fisklägena på sydkusten. Där finnas ännu stora värden kvar, som
den nya tiden ännu inte rått på, men som dock äro förgängliga. De gamla gå bort
en efter en, och den dag kommer då en ny generation stiger fram i deras stäl-
le utan minnen och utan tradition.

Böste allra äldsta historia är hölj i dunkel. Sägner berättar dock
att det kom till en avsevärd tidrymd före den tid då Skanör och Falsterbo ha-
de sin glansperiod. Inga hävder säger någonting om detta, men man tror sig dock
veta att ute på den västra gärbacken strax nere vid stranden har legat en stad
Bostad. Därav namnet Böste. Här ute skall det äldsta fiskläget också ha legat.
Men medan tiden led byggdes husen längre öster ut, så att läget vid 1800-talets
början kom att ligga där det nu ligger.

Husen lågo på var sin sida om vägen eller "gadan", som mitt på läget
vid kronogatehusen nummer 1, vidgade ut sig och bildade Torget för att sedan av
smalna igen och fortsätta bort mellan husen. De lågo för det mesta med långsida
åt gatan, men stundom byggdes de i vinkel, som t.ex. ett av kronogatehusen vid
Torget, som vänder ena gaveln åt detta och den andra åt norra vägen.

Söder om den nedersta husraden växte strandhavren hög och frödig, och
nedanför denna låg den vita sandstranden, som efter höststormarna kantades av
en bred brun tångremsa, där höns och ankor funno en härlig fristad. Flygsanden
var synnerligen fruktad. Då de vreda stormarna kommo, virvlade den omkring och
sökte sig in i de inte allt för täta bostäderna, och där fann någon skyddad
plats mellan husen kunde det hända, att den tornade upp sig i riktiga "drivor".

Sommaren år 1843 härjades Böste av en förödande eldsvåda, så till vi-
da att hela läget brann ned med undantag av några enstaka hus. De gamle berät-
ta, att fiskarna farit till Bedinge för att "draga" tobbs. De hemnavarande be-
stod endast av några orkeslösa gubbar samt kvinnor och barn. Den västliga vin-
den friskade i ~~xx~~ och ökade till storm, och just i detta ögonblick var olyckan
framme. Det fattade eld i det hus, som låg längst ut i väster. Man visste inte
precis hur det hade tillgått, men teorierna voro två. 1: Det stektes fläsk i den
öppna spisen. Halm och annat bråte låg vid sidan om, och möjligen har någon gnis-
ta kommit dit och antänt. 2: Man torkade "hör" (lin) i bakugnen, och kanske hade
någon gnista från den öppna spisen kommit dit. Nog av, eldsvådan var ett faktum.
Folk rusade dit med brandhakar och vattenspannar för att släcka. I iver ryckte
man ut den östra trögaveln med påföljd, att en kraftig eldflamma slog ut och
fann god näring i det snustorra halmtaket, All möda var fåfång. Västervinden

verkade som en jättestor blåsbälg, och Molok fick ett väldigt gästabud. När fiskarna kommo tillbaka från Bedinge, voro de flesta så gott som hemlösa och måste tigga sig till inkvartering, var de kunde. Efter eldsvådan stodo trettio stycken gammaldagsskorstenar nakna som avskräckande spöken.

Arbetet med att uppföra nya hus vidtog omedelbart. En del måste bygga helt nytt, en del på ruinerna av de forna husen. Man byggde lågt för värmens skull och materialet i dessa, således de, som finnas än i dag, blev flinta, som finns i överflöd under flygsanden, eller lersten och korsvirke. Halmen som taktäckningsmaterial bibehölls, ty det var billigt och varmt. Skorstenarna murades av små kalkstenar, som plockades på stranden vid Smyge huk (där Östratorps hamn är belägen fanns nämligen förr i tiden ett kalkbrott). Husen indelades vanligen i två avdelningar: garnhuset och salthuset samt ett rum och kök och möjligen en kammare.

Golven voro av stampad lera, men detta material var inte av det hållbara slaget, ty fort nog slets hål i detsamma, men det lagades kvickt och lätt genom att fylla lera i fördjupningarna och stampa till det. Varje helgdagsmorgon sandades golven med vit sand.

Väggarna voro vitkalkade, och fönsterna saknade gardiner. Tapeter såväl som gardiner voro för övrigt en okänd lyx.

"Stuan" eller dagligrummet uppvärmdes medelst en s.k. udeläggare, en fyrkantig järnspis, som eldades bakifrån d.v.s. från den öppna spisen i köket. med torkad havstång och "kokas" (kospillning). Kol fanns nämligen inte, och veden var för dyr. Den tång, som avsågs till "vinterkyllne" rullades upp från "sjöskvulpen" på våren och lades i små högar på den östra gärbacken. Där vändes och torkades den i de friska vårvindarnas sus. Vid sådana tillfällen var man inte så noga med att skilja på mitt och ditt. Kunde man komma åt, "nallade" man gärna från varandra och det var mången het dust, som utkämpades och mången sanningens ord, som uttalades av uppretade antagonister under dessa viktiga förrättningar. När "kyllned" så äntligen blev tjänligt att elda med, stackades det och rullades så småningom hem och förvarades på vinden. En dylik spis som den ovannämnda betingade ett rätt högt pris. Den kostade nämligen hela femtio kronor. Betänker man penningvärdet på den tiden, så var detta ett mycket högt pris. Sidorna i dessa spisar voro helgjutna med hela bildberättelser i relief. Sålunda fanns Adam och Eva, Ormen och kunskapens träd avbildade, Jakobs brunn och den samaritiska kvinnan, Göran och Draken m.fl. Spisens främre del vilade på ett par ben den andra satt däremot fast murad i väggen. De, som inte ansågo sig ha råd till dylika extravaganser använde sig av tre gamla grytor, på vilka benen avslogos. Därefter ställdes de på kanten på varandra med hälen mot skorstenen. ~~De vilken gjordes i stället för en enda~~ Den nedersta grytan vilade i lera på själva golvet och de smetades fast vid varandra med samma material. Inne i skorstenen fanns ett draghål "lueholl", som kunde tätas till, då man endast ville ha glöd i spisen. Öppnades det, brann det friskt. Här brukade man också halstra sill o.dyl.

I bjälken mitt i rummet satt en spetsig träpinne på vilken man snodde "tavsingar" under vintern, och i dörrkarmen hade placerats en s.k. ving på vilken snoddes långrevar.

Vid denna tid såg läget annorlunda ut, än vad det gör i våra dagar. Där den nuvarande gamla träpumpen står, gick då en rågång. Ovanom denna fanns inga hus, ty där var bömdernas allmänning, och där betade deras kreatur, men fiskarna hade även förmånen att släppa dit får, svin och ko. Detta hade emellertid ingen husman eller s.k. stugsittare rätt till.

Varje hus ägde en liten jordlapp, "have", som förståss mest bestod av flygsand. På dessa såddes persilja, timjan morötter och lök. Potatis sattes däremot inte. Min sagesman har berättat, att hans morföräldrar (mannen var herrgårdsfiskare på Dybeck samt strandfogde), som kommo flyttande från Kalthus hade med sig en skäppa potatis, som gumman fått av pigorna på gårdarna. Dessa fick hon sätta på en gård i närheten av Boste och därmed var inledningen till potatissättningen gjord. Därefter skaffade sig alla ochen var den varan. "Haven" var så att säga inramad med ett ibland ända till I m. högt gärd av grästorvor och "silketång" (ett slags gröna alger). Det berättas, att när fiskarna kastat revar och inte kunde hämta iland dem för storm, lade de sig bakom dessa gården för att titta på "våred". Det var säkerligen en lugn plats att ligga och meditera på.

Hamnförhållandena voro ganska invecklade. För cirka sjuttiofem år sedan var det meningen, att en hamn skulle byggas på Boste. Det berättas, att en båt med ett par herremän (troligtvis statliga förtroendemän) ombord ankrade upp utanför läget en gång. Äldermannen jämte några andra fiskare gingo dem till mötes i långstövlar, och det utspann sig ett livligt samtal, som slutade med att äldermannen erhöill ett papper för namnunderskrift, vilket sedan skulle sändas till landshövdingen. Men det avhördes aldrig, sedan det blivit sänt. Arbetet med hamnen hade emellertid påbörjats och fortskridit så långt, att man hade grävt sig ned till blåleran och slagit ned pålverket, som skulle utmärka hamnen, då ett lån på 500 kr. upptogs, enär man aldrig hörde av någon hjälp från staten. Äldermannen samt flera andra fiskare gingo i borgen. På den tiden tog handlaren på läget, ~~kam~~ (Per hanlore) hem brännvin på stora träankare. Han hade ord om sig för att vara en spekulerad gubbe. Han bjöd laget runt på fiskarna, och man drack tills man miste vettet. Då ansåg Per tiden vara inne att taga hand om pengarna, som fiskarna lånat, och det fick han naturligtvis mer än gärna, men därmed begingo fiskarna den största dumheten i sitt liv. Sedan de nyktrat till, sågo de sitt misstag men då var det försent att ångra. Det blev stando i arbetet, emedan Per behöll pengarna i flera år. Slutligen gjorde han konkurs, och därmed voro de borta för alltid. Äldermannen samt två av de mera välbärgade fiskarna fingo betala lånet, och den ene av dem svor, att aldrig skulle det byggas någon hamn på Boste.

Några år efter dessa händelser anlände ett "kronoombud" till fiskläget. Han erbjöd sig att ställa det så, att hamnbygget skulle återupptagas på nytt och fulländas genom statens försorg, men då hade fiskarna slagit projektet ur hågen. Man hade provat för mycket och blivit misstänksam. Hellre slet man båtarna över revlarna än gav sig in på en ny sådan historia. Det ser ut som om den gamles förbannelse ännu vilar ~~xx~~ över hamnbygget på Böste, ty senast i fjor fingo fiskarna där avslag på sin framställning om statshjälp för ändamålet.

Fiskarens arbete har i alla tider varit hårt, men förr satte slitet och släpet i förbindelse med fattigdomen sin prägel på förhållandena, så att stundom kunde tala om verklig nöd ibland folk. Det berättas, att den fiskare, som inte kunde skaffa sig något extra arbete under vintern, kunde inte klara sig. På Bedinge gingo de ut och tiggde i byarna, men på Böste voro de mera händiga, så att de drog sig igeom vintern, utan att behöva anlita andras hjälp. Men man förstår, att det säkerligen inte var så värst "fett" för folk, när man får veta, att barnen, när de gingo till skolan, som matsäck fingo med sig en bit svart bröd och en salt sille eller ibland som ombytet kokt torsklever. Och man var tydligen ingen föraktare av Guds gåvor, då man ~~kunde~~ dagligen förtärde kokt potatis, doppad i saltlake, gröt kokt på korngryn ävensom havregryn samt rågmjöl, vilket var det vanligaste. Då det fanns färsk fisk, kunde man ju förstås variera något, men på vintrarna stod det dagligen salt kost på matsedeln. Vid festliga tillfällen bestod man sig med s. k. stadsfisk, saltlånga köpt i staden samt risgröt. Som tallrikar användes små låga lerfat med kant. Knivarna voro smidda hos smeden. De voro tvära i ändan med runt träskäft. Gaffel användes inte, emedan tummen var en lika god hjälprea. Gröten såväl som mjölken åts ur ett gemensamt fat med träskedar.

Den tid då fisket låg nere, gingo fiskarna oftast ut till bönderna på dags verken. För utfört arbete såsom gravning, tröskning o. dyl. betalades 25 öre om dagen, eller tolv skilling, som noga räknat var tjugofyra öre. Det var säkerligen väl för tjänta slantar, i all synnerhet som arbetsdagen då var betydligt längre än nu. För höstarbetet gavs "hör" (lin) i utbyte, vilket sedan arbetades i en "brydestua" för allmänheten, som låg där nuvarande handl. B. Nilssons packhus är beläget.

Det fanns ett äkta par, Märta och Ola Nilsson, på läget, som rullade med posten till och från Trälleborg i många år. "Hemrullningsavgiften" för tidningen var så pass billig som 1 kr. för år och 25 öre för kvartal. För att slippa gå nästan tomhänta till staden togo de bud för bösteborna, såsom press- och färgning av vävda tyger och garner m. m. Det må nämnas, att avståndet mellan Böste och Trälleborg var styft en mil. Betänker man då, att denna sträcka skulle trafikeras två gånger samma dag ett par gånger i veckan, förstår man, att kronan var ärligt förtjänt.

Fordringarna på livet voro tydligen inte så stora då för tiden bland de äldre, men började göra sig gällande bland ungdomen. Amerikafebern började grassera. Man var trött på att äta den enkla kost, som bestods, till vardags. Man ville över till lyckolandet, där det åts de härligaste rätter på silverfat, där man satte guld i tänderna och fick jord gratis av staten. Den ene efter den andre packade sina knyten och skuddade fisklägets stoft av sina fötter. Det hann man säkerligen göra riktigt ordentligt, ty man gick till Malmö. Järnvägslinjen mellan Malmö och Trälleborg var nämligen inte tillkommen då. I ögonblick av extas diktades och sjöngs nedannämnda visa, som är direkt upptecknad efter en gammal gumma. Den lyder:

"Ja, till den nya världen
skall man ställa färden
flera hundra mil från Svea land.
Har man här en trogen vän så kär,
den får aldrig stanna här,
den skall med oss följa
över hav och bölja
dela våra sorger och besvär."

En annan berättar: "Ja har en morbror i Amerika. E de så han lövorne han då så sekert hondre år. När han va liden, så snackade han alltid så faseled fint, forr när han skolle si go kväll, så sa han god afton. Hanses far sa alltid, ad den pågen bler då sekert nåd ~~xxxxx~~ mer än di andre glyttene, ja ska si, di hade fjortan glytte, forr han e så storväri av si. Nåd mer än di andre de ble han då sekert, forr han ble mormon i Yte (Utah)."

Framtiden tedde sig olika för de resande, men mig veterligt var han den ende, som blev mormon.

Lyckligtvis var det inte all fisklägets ungdom, som greps av reslusten. Någon föredrog att stanna hemma hos sin trogna vän och segla in i den äktenskapliga hamnen. Inte var det "fett" för en än mindre för två, men då kärleken överskyldde allt, såg man ljust på framtiden och följdes åt till prästen. Färden dit gick till fots. Väl anlända kallade prästen in ett par drängar till vittne, och när akten var undanstökad, och de tu blivit ett, ställde de kosan till sitt nya hem. (Detta är en dast ett ex. på, hur det kunde vara). Man förstår, att det inte var så värst bekvämt inrett, då man får veta, att då bröllopsmåltiden, som bestod av var sin salt sill och svart bröd, avåts, satt den ene på en trefot, och den andre på en upp- och nedvänd gryta.

Sängen var mycket primitiv. Den var inredd i en hörna av rummet, så att ena långsidan och gaveln bildades av de två väggarna. Andra gaveln och långsidan byggdes upp av stenar. Denna "stenlåda", om jag får kalla den så, fylldes med halm. Man höljde över sig ett s. k. pös (tomt dynvar) samt gångkläderna. På dagen täcktes vilstaden med ett lapptäcke. Allt var så primitivt som möjligt.

Man frågar sig ovillkorligen, om människorna manne voro lika lyckliga då som nu. Jag skulle vilja tro det. Åtminstone var levnadsglädjen inte sämre då än nu,

fast den tog sig underliga uttryck ibland. Dans var ett ganska gouterat nöje. Bösteborna brukade dansa på en loge utan loft (vid handl. Nilssons), och det berättas att fiskarpojkar, när de kommo från sjön, gingo direkt dit och dansade med sjöstövlarna, s. k. träskostövlar, på till allmänt nöje. En gång när man som bäst svängde sig i en kadrilj, kom en dräng ridande in bland de dansande, som skrikande skingrade sig åt alla håll. En annan "dansestue" fanns det ute hos Nels Annesen i västor. Där trakterade Tröls skräddare fiolen. Ibland trädde dansen bort på nuvarande Lantb. Bernt Petterssons gård (mitt emellan Böste och Smyge). Där utfördes musiken av en spelman från Stora Isie, som hette Anders Johans Per. Han var också fiolspelar. Men stundom tog vandringslustan överhand, och då sträcktes färden ut ända till Abbekås, c:a två och en halv mil från Böste. Man gick sällsapsvis, och i "dansestuen" på Abbekås gick det särdeles livat till. Där "löjste pågene gräbborne indest ti taged", omtalas det. Frammot morgonen tågade man hemåt, för att pojkar skulle komma lagom hem till fiskedags. På den tiden var där inte bebyggt mellan fisklägena som nu, utan det var att vandra genom skog och över allmänning mer än en mil. Om natten var mörkt eller månljus betydde mindre, spökhistorierna funno lika god jordmån för det, och ju mera rafflande de voro, ju fortare gick marschen.

Vidskepligheten florerade skarpt då för tiden bland fiskarna. Man trodde blint på spökerier, men stundom blevo de uppklarade mitt för näsan på de troende. Jag håller dock inte för troligt, att man tog förnuftet till fånga utan trodde lika blint ~~för det~~ ändå. I ett hus nere vid havet bodde ett gammalt par, Jins och Kistane. En dag lämnade gumman detta jordiska, men en tid efteråt talade gubben om för en granne, "ad Kistane har varred himme i natt igen, å hom kom körenes me jarnn-linor". Grannen undrade då, vid vilken tid på natten, hon brukade komma, och när han fått upplysning om det, lovade han att stanna uppe och spörja henne åt, om vad hon önskade. Tiden för den nattliga visiten närmade sig, och grannen satt med öronen på helspann, då det började skramla med järnkättingar utn för fönsterna. Då kom således ändå Kistane! Den väntande gick ut på darrande knän. Men vad såg han? Inte var det Kistane. Det var en sugga, som brukade beta uppe på allmänningen, där den stod tjudrad både dag och natt, men tyckte förmodligen, att det blev för långsamt i längden, varför hon slet tjudret ibland om nätterna och styrde kosan ned till fiskläget med järnlinorna skramlande efter sig. Jinses såväl som andras "havesager" (grönsaker) lät hon sig då väl smaka.

Tron på tur och otur var också mycket utbredd bland fiskarna. För att få god fiskelycka hade man särskilda kläder, som påtogos vid sjöfärderna. Även huvudbonaden byttes. Det berättas, att då en gång en gubbe kom ned till båten sjöklädd, ~~men med styvnhatt~~ på, blev kamraten så uppretad, att han skickade hem honom igen med tillsägelse att byta huvudbonad. Det var nämligen idel otur att fara ut på sjön med styv hatt på. Ibland brändes krut över garnen för att jaga bort oturen. Men en gång vid en sådan förrättning bar det sig inte bättre än, att näten (garnen) fattede eld och förstördes. Någon smälte bly över näten.

Dessa signier hörde noga samman med tron på kloka gubbar och gummor. På deras inrådan brändes krut under en stol eller säng, där den sjuke befann sig. Men det var inte bara sjukdomar de "kloka" rådfrågades om. Även vattenbristen i samhället fingo de äran att kurera. En sommar var det särskilt sträng torka, så att brunnarna sinade, och det praktiskt taget inte fanns något vatten i socknen. Då förordnade en klok gubbe, att man skulle släppa lös en hingst med förbundna ögon, och se noga efter, vart han tog vägen. Man följde naturligtvis rådet minutiöst, och såg djuret lägga sig på ett ställe ute på framl. lantbruk. N. Bengtssons ägor, och där började man att gräva. En åder sprang upp, och vattenflödet blev så överväldigande, att det inte gick att stoppa, fastän man tog dynorna ur sängarna på bondgårdarna och slängde dit. Vattnet skar sig väg genom V. Torps by, där det kringflöt en del hus i västra delen av byn, så att de kommo att ligga som på en holme. De blevo därför kallade "slottet". Här i dessa hus gick det in, och blev så högt, att t. o. m. bordlådorna, där träskedarna förvarades sköljdes ut. Därför fick vattenflödet namnet Skedal. Men vattnet sökte sig väg mot havet igenom Böste. Det kan nämnas, att husen, som kallades Slottet flyttades senare ned till Böste. De voro till antalet fyra. Där de legat ha byggts nya hus, men även dessa bära namnet. Numera är Skedal rörlagd och igenfylld och således ett minne blott.

Det har glunkats om, att sjöröveriet firade triumf då för tiden, och de gamle berätta också om, hur ett skepp lurades in på Simmarerevlarna, strax väster om Böste, ~~en natt~~ med fälskt ljus en natt. Morgonen därpå, då folket ifrån land gjorde sig ärende ut till fartyget, funno de endast några blodiga skjortor. Allt hade blivit rövat och besättningen dödad.

En märklig historia om en senapskula (sinnopslodd), som gick i lån i husen på fiskläget i många år, berättas även. För ungefär åttio år sedan ankrade ett fartyg, troligtvis ett krigsfartyg, utanför läget, dock så långt ute att det knappast drog uppmärksamheten till sig. Bäst det låg där ute, avsköts mot läget ett "glöd-gat" skott. Böste ligger lågt, och skottet flög över husen och hamnade i ängen väster om lantbr. Viktor Perssons gård i V. Torp. Där gingo fiskarna upp och grävde fram det och det befanns vara den järnkulan, som sedermera blev hela fisklägets egendom. Min sagesman, som i sin allra grönaste ungdom tjänte som vaktepojke i byn, såg ofta under sina strövtåg gropen där den blivit framgrävd.

I oktober månad varje år utsågos åldermännen. Åldermanslådan, i vilken många "kronopapper" o. dyl. funnos förvarade, och som förstördes vid den stora branden, överlämnades vid detta tillfälle till den nye åldermannen. När den nye mannen ifrågagjorde sin "ingång", som det kallades, d. v. s. tog emot lådan och värdigheten, ålåg det honom att bjuda brännvin och öl i nätboden eller garnhuset vid sjön. För varje stop som dracks, ritades ett streck i bjälken.

Äro på "kronopapperen", som funnos i åldermanslådan, då denna blev bränd, så omtalades, att den jord, Böste är belägen på, är skänkt av kronan. Nu väntar Bösteborna med otålighet på att få lagfart på sina jordlappar och få titeln åboar, när det nu en gång blir en verklighet.

En märklig förordning, som fiskarna voro tvungna att föga sig i, var att då grevar och baroner från de skånska slotten jagade svan o. dyl fint fågelfä i Höllviken, måste böstefiskarna ro för dem under deras jaktfärder. Blef det motvind, så att fiskarna inte kunde taga sig dit sjöledes, drogos bönderna också in i förordningen så tillvida, att de ålades att köra både båtar och fiskare till Höllviken. Detta föll inte bönderna i smaken utan gjorde, vad de kunde för att slippa undan. De togo nämligen långa flata vagnar utan sidobräder, och när de så jämte ~~kärr~~ båtar och fiskare anlände till bestämelseorten, voro båterna obrukbara, ty hjulen hade skurit sig igenom sidorna. Vilken som retade sig mest över "olyckan", de adliga herrarna eller fiskarna, det förmåler inte historien. Nog av, förordningen blev emellertid så småningom avskaffad till fiskarnas och böndernas stora belåtenhet.

Tvång och förordningar har fiskaren aldrig älskat. Hans måtto har varit och är ännu; "Leve friheten!" Och därför att låget aldrig haft någon hamn har det följaktligen aldrig existerat någon hamnförordning. Båtarna drogos förr som nu upp på stranden, vid högt vattenstånd nästan ända in i förstugorna.

Någon fiskesordning kan man knappast heller tala om, ty fiskarna ha i alla tider fått bedriva sitt fiske var som helst i havet. Gislöv ör har alltid varit ett bra fiskeställe särskilt för lax. Där brukade böstefiskarna samtidigt med gislövfiskarna "draga" lax. Detta gav de senare anledning till förtrytelse, varför de började process ~~na~~ mot böstefiskarna, men denna utgick till de senares fördel.

Vid fisket använde man sig av två slags båtar, storbåtar och småbåtar, och dessa voro tjärade. Småbåtarna voro platta i aktern och hade fyra åror. Sådant nummer som tullkamrarna fordrar numera fanns ej å storbåtarna, ej heller namn. Men sinsemellan gav man dem vedernamn, såsom Fattihused, Knobben, Flyndran o. s. v. Dessa båtar voro ej däckade.

I äldre tider använde man sig inte av segel. Det var en okänd företeelse ä tills ända in på 1800-talet, (till för c:a 100 år sedan). Man rodde vart man skulle, rodde såsatt svetten lackade och armar och rygg värkte. Det var ett arbete så hårt som något. Men så småningom lade man sig upp med ett segel, storsegel. Någon nytta hade man av det, åtminstone i medvind, men kryssa kunde man inte. I motvind kommo följaktligen årorna åter till heders. Egentligen voro årorna ganska outhärliga, ty en dylik användes även som roder vid segling. Sedermera riggades båterna med två master. Då använde man sig av två till utseendet likadana segel, fastän det aktersta var något mindre än det främsta. Storseglet och "roderåran" användes emellertid i långliga tider, det är först de senare femtio åren som flock och toppsegel kommit i bruk. Gissningarna voro många, då seglen likaså rodren kommo till. Det badade olycka, menade man, att börja använda sådana där nymodigheter. När så strax efter en båt karrade, och en fiskare drucknade, kom pratet igång på nytt. "Höjfare" blev straffad, menade man. Men fiskarna läto sig inte avskräckas.

Storbåtar som småbåtar byggdes å båtvarv i Danmark och Yngsjö. Danskarna voro särdeles skickliga att bygga präktiga båtar. Några särskilda benämningar på båterna hade man inte annat än "storbåden å den lille båden". Storbåtarna användes endast för sillfisket, småbåtarna för det övriga.

Fram i mars månad tog "kossefisket" (kossa=ålkusa el. tånglake) sin början. Den sortens fisk började nämligen då draga sig in mot land, så att den kunde fångas i kypor. Då gingo fiskarna ut på böndernas pilegårdar och skuro pilekvistar (vire) till att förfärdiga dessa kypor utav. Konsten att göra redskapen var inte allom givet. En särskilt skicklig sådan hantverkare var en på Böste bosatt ystadsbo, som hette Lars Thuveesson.

Men när vårsolen började gassa på allvar började också tankarna på lax göra sig gällande. Fastän priset inte var så lovande på den tiden, var lusten att se och känna de silverglänsande fiskarna inte sämre för det. Det var, som om man inte kunde få någon ro, och Långfredagen påbörjades "laxedraved", nota bene om havet var lugnt. Det berättas, att laxen var lika riklig som torsken i våra dagar, och för särskilt stor lax betalades 12 öre marken (1 mark=1 skålpund).

För och eftersommar drogs tobbis till ~~kärr~~ ^{ögr} för krokarna, vilka kastades efter flundror och ål, och vid midsommartid vidtog sillfisket, det egentliga storfisket. Då fördes storbåtarna ned från garebacken, där de legat välvda med kölerna upp sedan mikaeli.

Till fram på hösten drog man efter ål och torsk, och sedan förgick vintern så gott den kunde utan fiske. Då lagades näten, snoddes tavsingar o. dyl.

"Kossefisket" var ett givande fiske. Det tillgick så, att kyporna lades ut i "lågorna" (fördjupningarna mellan revlarna) sedan ett rep eller en tunn järnkättin slagits om ungefär på mitten med en hålsten som sänke och ett trästycke som flöte. Det var ett enkelt redskap, och ~~givet~~ till detsamma bestod av de underligaste saker, såsom härskan sill, äggskal men särskilt bra var potatis kokt i silllake. Strax på våren (framtiden) voro "kossorna" inte så värst bra, men fram på sommaren voro de extra fina påstås det. Lyckades fisket riktigt bra, kunde man sälja ända till 20-30 tjog sådana till prånglarna. I maj månad händede ibland att det blev ål i kyporna.

Laxen "drogs" iland med not. Vädret skulle vara vackert, d. v. s. hög luft och sol och havet förete en lugn och stillsam uppsyn. Sedan noten lastats i båten, i vilken två män befann sig, rodde man ut till andra eller tredje reveln, där den ena mannen gick ur båten, och fattade posto med repet till notens ena arm. Så roddes båten vidare och kom så långt ut, att ifrågavarande arm var sträckt, då den egentliga noten eller "kassen" kastades i havet. Då vände man och satte kurs mot land, allt

under det att man "ga" eller sträckte den andra armen. När detta var gjort påbörjades "dragningen". Det var ett ganska styft arbete, ju närmre kassen kom. Var fångsten god, förstår man, att det behövdes riktiga karlatag för att draga den iland. Det bör kanske nämnas, att under tiden dragningen pågick brukade man plaska med stövlarna i vattnet för att på så vis köra laxen i kassen. Slutligen kom då den sistnämnda, som halades ombord och tömdes.

Tobbisdragningen till-gick på samma sätt.

Fisket med krok efter torsk och slättör tillhörde också våren. Ingen hade mer än sexton revar (snoror) pr lag. Som agn användes grodor (poggor), räkor (räj) samt, då sådan fanns, tobbis. Godorna voro ett utmärkt "bete". De fångades uppe i S. Åby i en äng där (en halv mil från Böste). Visserligen fanns där gott om dem, men det fordrades en viss färdighet för att kunna fånga dem. De fångades med håv, och en van "poggefångore" kunde på samma tid som två andra fånga betydligt flera än dessa tillsammans. När man väl fick dem hem förvarades i tunnor.

Räkorna fiskades (stöjs) medelst en stor ~~st~~ håv, som man gående förde framför sig längs revlarna. Detta slags fiske lämpade sig bäst en halv timma efter solens nedgång, ty då började "räjen" att "vaga".

Innan man kunde börja lägga ut sina kroker i havet, måste man lägga dem på ett tråg (tru). I ~~kräget~~ ena hörnan fanns ett hål, och tvärs över c:a halva tråget gick en revel. När läggningen skulle taga sin början, sattes tråget på ett bord eller dyl, så att man fick hålet i ~~nedre~~ vänstra hörnet. I detta sattes "klöften" som krokarna voro uppsatta på för att inte oredas. En rand med vit sand lades längs reveln (alltså framför denna). Revändan som höll samman "klöften" (denna var nämligen kluven till största delen) löstes upp och lades i bakre avdelningen bakom reveln. Därefter var man framme vid den första kroken på vilken agnet sattes. Man gjorde en sväng ut med högra armen, så att reven kom att ligga i en graciös båge över revändan man började med. "Tavsingen" kom då att ligga rakt fram över reveln, och kroken med agnet i sandranden. Så fortsatte man undan för undan tills "klöften" var tom ~~o~~ eller hundra kroker lagts. Då började man på ett nytt, knöt samman de båda revarna och började läggningen på nytt. Påpekas bör, att mellan varje rad kroker med agn på lades en rad sand för att de inte skulle trasslas in i varandra. Ett tråg kunde rymma fyra till fem "hondre".

Utläggningen av krokarna i havet gick vida behändigare till. Hade man för avsikt att fiska slättor rodde man ut till "lerbonnen" i närheten av Kolagrundet. Större torsk fiskades också vid dette grund.

Flundror fiskades på sandrevlarna samt småtorsk och ål i "låvorna".

Väl kommen dit där man hade för avsikt att idka fiske, stannade en man vid årorna medan den andre tog plats på aktertoftan. Denne kastade först ut en s. k. stöja, vilken bestod av en grov kapp, som stuckits genom ett avlångt trästycke. I övre ändan fanns en liten vimpel av något iögonfallande tyg och i nedre en hålsten eller ett järnstycke. I trästyckets ena ända var en några famnar lång lina fastsatt. Denna lina bands fast i revändan där även en sten sattes som sänke. Sedan kunde man börja att kasta krokarna. Mannen i aktern hade trågets ena ända på knät medan den andra vilade på relingen, och roddaren satte kurs åt det håll man önskade (ibland kastades krokarna i norr och söder och söder och norr d. v. s. att man "boc kade", som det hette, ibland på andra hållet) medan krokarna dansade lätt och behändigt ut i det våta elementet.

Sillfisket eller vraket började, som jag nämnde förut, vid midsommar. Redan vid middagstid gav man sig iväg, nota bene om vädret var tjänligt, och bortåt eftermiddagen var man färdig att lägga ut ~~kräken~~ näten. Då kastades först ut en lyktprick (løjtepritj), som skulle tjäna till att varna sjöfarande. Denna prick bestod av en grov träpåk träd genom ett fyrkantigt trästycke. Påkens nedre ända var träd genom en "hålsten" eller också stenen fastbunden vid påken. I övre ändan sattes fotogenlyktan. Vid pricken var fäst ett rep, några famnar långt, vilket i sin tur fästades i en ögla av nätets ovanteln. ~~En nedan kellen xxxxxxxxxx krabbe~~ När denna ~~x~~ viktiga förrättning var undanstökad började man att "ge" näten. Liksom vid utläggningen av krokarna satt en man på aktertoftan och "stenade" näten (stenar isattes som sänke) efter hand som han gav ut dem, men samtidigt såg en av dem, som "skodde" ut näten, till ~~xxx~~, att det inte trasslade till sig i övre delen där flötena funnos. Jag nämnde att näten "skoddes" ut, varmed menas, att roddarna förde årorna framför sig till skillnad från att ro, då ju mannen förde årorna bakåt. Mellan varje nät lades en s. k. kubb (ett plankstycke, trubbigt i ena och spetsigt i andra ändan, det senare näre för att de bättre skulle dyka för sjön). I kubbens spetsiga ända satt ett rep som gjordes fast med nätens bägge telnar. Dåsista nätet lagts ut fästes telen om en årtulle och så drev man med strömmen, ungefär till midnatt (under tiden åt man och turades till att sova) då näten drogs. Detta var ett mycket styft arbete. Det ~~fr~~ frestade armar och händer till ytterlighet, därför turades man även till detta.

Den, som ämnade dra in näten tog plats i före, medan de övriga rodde. Man halade in ovanteln i långa drag med höger hand och samlade upp den till en stor ring i vänster hand. När ett nät på så vis var hopsamlat bands ringen samman med sluttampen. Därefter halades själva nätet, som under tiden hängt eller rättare sagt samlats utanför båten, in och lades ovanpå telen. När detta var gjort började man på nästa.

I september månad slutades vraket. Då satte man näten (satte fast). Det tillgick på samma sätt som i vraket med undantag av att nedan-telen också fästes (I vrakningen hängde den ju fri). Denna sattes fast vid en s. k. krabbe. Sådana voro av ek. Den inre delen liknade ett kors (ett grekiskt). I varje del gjordes ett hål en bra bit från kanten. Två av dessa förseddes med enekäppar, vilka böjdes till de mot-

svarande hålen, så att det bildades båg~~ar~~ på två håll. Mitt på ekkorset lades en bra stor sten, som surrades fast. (Detta var en liten avvikning från ämnet om hur en krabbe förfärdigades). Dessa användes på samma sätt som draggarna av våra dagars fiskare. Nämnas bör att nedantelnen bands fast där enekäpparna korsade varandra. (Inom parentes sagt fanns det även mindre krabbar, som användes till att stryka upp revarna med, när de efter stormarna fastnat på havsbotten).

När fisketuren var avslutad och man väl anlänt till dem, voro fruntimrerna till reds och plockade av sillen i s.k. äskor, som hade sin plats på stranden. Dessa voro som långa lådor på fyra ben, samt sidobräder på långsidorna.

De lokala namnen på redskapen voro inte de samma som riksspråket nämner dem vid, och ibland voro de rent av roliga; såsom laxnot=läjsso, tobbisnot=tåbbeso, Kypor=tjuvor, räkhåv=råjhåv, sillnät=sillegarn, torsknät=tåsske- eller fistjegarn, ål-flundre- eller torskrevar=åle-flyndre- och tåsskehondre.

Visserligen voro namnen på redskapen besynnerliga, men ett par av dem stodo inte efter i utseende. För att börja med "kosse-tjuvorna" såsom varande det fiskredskap, som hade äran av att inleda fiskesäsongen, må först och främst nämnas, att de voro tillverkade av pilkvistar, vilket sagts förut. Till formen voro de spöformiga men ena ändan kupformigt utvidgad. De voro ganska enkla fiskredskap, och det fordrades heller inte så stor konst för att sköta dem.

Knepigare var det med en not. De voro knutna av hampgarn, vilket var vida billigare än bomullsgarnet fast ej så starkt. Som bevis för hur oerhört dyrt det senare var berättas det, att en av de mera välbärgade fiskarna var en gång resande i Malmö för att köpa bomullsgarn. Han tyckte visserligen att det var bra dyrt men köpte i alla fall två buntar otvinnat sådant och betalade sextio kronor pr bunt. Tvinningen utfördes på läget och kostade sjuttiofem öre marken. Det blev ungefär fyrtio kronor pr bunt. Färdigt, kostade således två buntar tvist tvåhundra kronor. Det blev förvisso dyrbara nät, när de en gång voro färdiga, och det var inte för fattiga fiskare. Hampgarnet häcklades och bearbetades, så att det blev mjukt som sike. Så tvinnades det, och slutligen knöt man noten eller, vad man nu ämnade det till.

En not bestod av två armar samt den s.k. kassen. Armarna voro fyrtio famnar långa och naturligtvis knutna för hand. I ovan-som nedkant var ett rep, teln (sime) påslagen. Med vissa avstånd fanns på ovantelnen flöten (flä), som voro gjorda av trä. Den första bar ägarens namn inbränt eller skuret. De voro tyvärr inte så tjänliga, ty de ville gärna spricka sönder, och då fiskade inte redskapet så bra, emedan det visade benägenhet för att sjunka. Nedantelnen var ävenledes på lagom avstånd besatt med hålstelar. För att hålla armarna utsträckta fanns i varje framkant, alltså från ovan till nedan, en trästav, liknande ett läkt. Dessa stuko upp ovan vattenytan under det att dragningen pågick. "Kassen" var glest vävd och tillsatt armarna. Mitt på varje stav var ett ganska långt rep fastsatt. Det tjänade till att draga iland noten med.

På samma sätt var en tobbisnot förfärdigad.

Sillgarnen voro sexton famnar långa. Ovan~~kanten~~ ^{huvud} var försett med en klen teln. Allt var av hampa. C:a två alnar från varandra på nedantelnen sutto stenhankarna. Dessa voro av hästhår, ty detta var motståndskraftigare än hampan, då sterna slet mot havsbotten. Från ovantelnen på c:a en aln avstånd från varandra sutto s.k. strängar, en aln långa och av samma grovlek som den övriga teln. Dessa voro i sin tur fästa vid ett klen rep, som höll nätet utspänt från kant till kant. Repets främsta del var böjt och surrat, så att det blev en ögla, och dess sista räckte c:a en meter utanför nätkanten, väl surrat och taglat för att inte löpa upp. På detta rep sutto flötena två alnar från varandra. Sillnäten voro alltid tjärade, men med tiden började man att barka dem.

Så länge det gamla sättet med tjärningen höll i sig voro fångsterna minimala men sedan detta lagts bort kunde de uppgå till tusentals kilo, om man beräknar, vad alla båtarna fingo tillsammans (de voro nämligen 115 stycken i den bästa tiden). Vid sådana tillfällen kommo prånglarna farande, och stundom höll 17-18 sk skjutsar på Torget. Då var det liv och rörelse. Prat och skrik om vartannat. Särskilt bra tyckte prånglarna, det var, om fiskarna kunde komma iland en söndag med sina fångster. Då kördes sillen bort i skuggan, gälades (gälarna och tarmen avlägsnades) och saltades. Tidigt måndagens morgon ställdes så kosan till Malmö, där måndagen var den bästa avsättningsdagen för dem.

Även fiskargummorna brukade prångla fastän på ett mera stillsamt sätt. När båtarna anlände, fingo de vardera ett och ett halvt till två pund eller femton "tjuvor" sill att bära ut till bönderna d.v.s. sälja till dem eller också, som de ofta gjorde, byta sig till matvaror, såsom fläsk o. dyl.

Laxfångsterna däremot avsatte fiskarna själva. Voro de goda, lånade man häst och vagn hos någon bonde, och så bar det av till Malmö. De, som voro försiktigare rullade dit, ty bönderna lånade förvisso inte bort för intet. Betalningen erlades i dagsverken eller "fistjeri". Det var nog ingen sinekur att rulla ett lass lax till Malmö. Vägen dit är nämligen 5 mil lång. Men på den tiden räknade man inte stegen. Det var gåprov så goda som vilket annat, då man betänker, att man ju skulle rulla hem också. Men jag förmodar, att någon barmhärtig samarit i en bondes skepnad tog upp fiskare och rullbår på vagnen och gjorde därmed vägen ett grändnåghång hände det, att man rodde till Trälleborg med fisken efter slutad fisketur. Men det var mycket mödosamt, eftersom man förut var uttröttad efter all rodd och allt arbete som fisket krävt.

Fisk, det var fiskarens hela liv. Det kretsade hans tankar om beständigt, och det var ju inte att undra över, då det var hans levebröd på både det ena och andra sättet. Fisk sålde han för att få pengar till kläder och bröd och fisk

(Eftertryck förbjudes).

Skane
Vemmenhög
Ra Tisic
april 1986

4821

Appl. Ellen Sundh-Andersson

9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En äldre båttyp med
platt akter.

ELP-Andersson

Skriv endast på denna sida!

4821

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Kronogatehuset N:o 1
Bäste.

E. L. Andersson

Skriv endast på denna sida!

4821

Neg. X:10:32:3

Gata från Stranden.
I förgrunden till vänster syns det gamla
gamhuset. Här äldermännen togo emot
värdigheten och äldermanslidan.

Skriv endast på denna sida!

E. P. Anderson